תכניות ציוניות לרכישת קרקעות בלבנון בתחילת המאה העשרים

יוסף כץ

בשנת 1908 הוצעה למכירה האחוזה ג׳רמק, כ־4 ק״מ צפונית־מזרחית לנבטיה וכ־13 ק״מ צפונית למטולה. בעל האחוזה היה עשיר נוצרי תושב ביירות, שבבעלותו קרקעות רבות בדרום־לבנון. השטח היה בעל פוטנציאל חקלאי גבוה — התאים לגידולים שונים והושקה על־ידי מעיינות אחדים.[1]

לשכת המודיעין של ׳חובבי־ציון׳ (׳הוועד האודסאי׳) שישבה בביירות, גילתה התעניינות רבה ברכישת השטח. אותו זמן תרו חברי הלשכה אחר קרקעות המוצעות למכירה בסביבות צידון. ראשי הלשכה ראו בהצעה הנ״ל פתח לתקיעת יתד יהודית בשטחי ארץ־ישראל שבלבנון,[2] שבעקבותיה ניתן יהיה להרחיב את הרכישות שם, להקים מושבות יהודיות ועל־ידי כך ליצור מאחז של ממש בתחומי האוטונומיה הלבנונית. לכך ייחסו ראשי הלשכה חשיבות רבה.[3]

להלן נביא קטעים מדברי ראשי לשכת המודיעין בביירות, מ׳ אָסוּשֶׁקין וב׳ שליחובר, בדבר החשיבות והיתרונות שברכישת השטח המוצע:

...אחוזה זו שאנו דנים עליה הנה באמת אבן־טובה, חטיבה בפני עצמה, לא רק בזה שהנה נמצאת בלבנון, כלומר בזה הנוף שיש לו אבטונומיה אף על פי שהנה בארץ טורקיה. פה תהיה לנו בארץ אבותינו עמדה אחת מבוססה על יסוד בטוח בחוקות העמים (הדגשה במקור) וממגדל הצופה הזה, מראש הלבנון נתחיל בכבוש של שורה שלמה של עמדות אחרות ונפרוש את ממשלתינו על ידי רשת של מושבות בכל הגליל ההוא, בגליל הלבנון והחרמון. מה מצודדים הם את נפשנו שני השמות האלה! באחוזה זו נפגשו זכרונות קדומים, חבל אדמה מקסים ולוקח נפש שהיה למלה בפי חוזינו

1 מכתב מ׳ אסושקין מלשכת המודיעין של ׳חובבי־ציון׳ בביירות אל וולפסון, נשיא ההסתדרות הציונית, מיום ד׳ באייר תרס״ח, אצ״מ, Z2/647

2 מהתכתובת עולה, כי חברי לשכת המודיעין בביירות ראו בסביבות צידון את גבולה הצפון־מערבי של ארץ־ישראל.

3 ראה לעיל, הערה 1 וכן מכתב ב׳ שליחובר מלשכת המודיעין שבביירות אל ׳הוועד האודסאי׳ מיום כ׳ ניסן תרס״ח, אצ״מ, A24/51/2

ומשוררינו הקדומים מצד אחד, ובסיס חזק, קרקע איתן שאינו מוכן להמוט מתחת רגלינו מצד השני. מצעירה היא האחוזה קטן הוא הצעד אבל לזה הנהו בטוח ונאמן. מחיר גדול עלינו לשלם בעדה (600,000 פרנק) אבל לזה בטוחים אנו כי אם נשלם פעם אחת — לנו תהיה זאת הארץ... אחוזה זו שייכת לממשלה בלבנון, כלומר לאבטונומיה ואין פה כל אבני המכשול הנמצאים על דרכנו בהאחזנו בארץ אבותינו אף על פי שגם היא נמצאת בארץ ישראל.[4]

1. אין פה כל קושי בהשגת קושנים ורישיון לבנין בתים 2. יכולים לקנות אנשים פרטיים על שמותיהם[5] 3. והעיקר כי לא צריכים לשלם פה את העשור יש רק תשלום הוורקו בערך 400-500 פר׳ לשנה. ... צריכים אנו להעיר כי ריבוי המים מצד אחד וזה שהאחוזה נמצאת בלבנון במקלט בטוח בחוקות העמים מצד שני, הם מעלות כאלה המכסים גם על היוקר וגם על הסכום הגדול הנדרש בשביל קניתה... אדוני הארץ הוא איש נכבד בלבנון ועל ידו נוכל לרכוש עוד נחלאות בסביבות דזרמק ומתולה. אין לך אדם שאין לו שעה ועכשיו שבאה השעה להאחז בארץ (כל הנחלה שיכת לארץ־ישראל), עוון יהיה מצידנו אם נחמיצנה. כל מה שיש מכוחנו, צריכים אנו לאסוף בכדי להוציא הקניה לפועל. נתחזק נא בעד ארצנו ואל נשליך מידנו אוצר זה, מרגלית טובה כזו, שתוכל להיות לנו למפתח לעמדה חזקה בנופי הלבנון היקרים כל כך לנו...[6]

ראשי לשכת המודיעין בביירות פנו בדבר ההצעה הן ל׳וועד האודסאי׳ והן לנשיא ההסתדרות הציונית, דוד וולפסון, ובקשו מהם לממן את רכישת הקרקע, שמחירה הגיע לכ־600 אלף פרנק.[7]

פרטים נוספים על ההצעות אינם ידועים. יש להניח, כי הן נדחו בגלל האמצעים הדלים שעמדו לרשות שני המוסדות באותו זמן, שלא איפשרו להם אף לבצע רכישות קרקע במקומות מרכזיים יותר בארץ־ישראל.

4 ראה לעיל, הערה 2.

5 בשנים 1907-1908 (עד למהפכת התורכים הצעירים ביולי 1908) כמעט שלא ניתן היה לרכוש קרקעות ביהודה ובגליל על־ידי יהודים, כולל נתינים עות׳מאנים. ראה: א׳ לוי, ׳העליה היהודית לארץ־ישראל לפי המסמכים של עלי אכרם, מֻתצרף ירושלים, 1906-1908׳, קתדרה, 12 (תמוז תשל״ט), עמ׳ 173, וכן עיין מכתבו של דיזנגוף אל וארבורג מיום 29 בספטמבר 1907, אצ״מ, L1/53, בו היה כתוב, בין השאר: ׳...הזמן הנוכחי הוא מאוד בלתי אוהד בשביל קניות של אדמות בפלסטינא. פקודות פורמליות הגיעו מקונסטנטינופול שאוסרות העברה בשם של יהודי אפילו עות׳מאני...׳. על רקע מצב זה נקל להבין את היתרון שברכישת קרקעות באוטונומיה הלבנונית.

6 לעיל, הערות 1 ו־3.

7 ראה לעיל, הערה 3.

Beit Gat
in Libanon Gebiete

INFORMATIONSBUREAU

לשכת מודיעין

בירות יום לחדש חרס

I

— שם המקום —

ירמוק yarmak

בתחילה הקלו מקנות נמצאו בארץ ושרצו להלכו ונמשכו על גדר הלבנון.

II

— הטופוגרפיה —

מערבה לכפרים אלבדון משתרעת אחוזה על הר המושר (Plato) בגבה חמש מאות מטרים על פני הים בדרך המלך הסלולה העולה בואדי גדייאדה (gedeida) ואחרי שעות אלבדון ושש מאות ושלשה רגלי שדה נבטיה Nabatya (ירוקלה בלבנון)

III

— הבקולין —

כל הבקולין יבודים (יש אפרוג). מסביב לאחוזה על נמלים דברים שונים של אחוזים ונוכרים.

IV

— השטח —

ל שטרי אלפים וחמש מאות דונם (7500) אדמה טובה ראויה לעמיקה ולקיומה אלונים (elafaiz) שכל האחוזה ומן אדר בדרום את אדמה שטח. הוא אחר רק כי בדרום אחרי הדר — מהלך שדה ורתקל — חלקי שדה.

V

— מים הראשונים —

[illegible] מים נמצאים אל נמלים תחת שמש בהרי כפר לבל. מול תחלה המשל שיאחרו [illegible] מקורות אחרים חמסכות של שני קנטר וחצי אדרקי מקדות (מוסטו) ל אחלק שנים ל נטוריאלקלאלו [illegible] המלאות אבדרים קנטר ויותר בשנה ומ שם גם מים הקבר דקי השטר הושנה ל אחה בעונה נטוריאלקלאלו [illegible] על המשלר ראוי לעמוד תקומות השדה כמן חטה וכבאה.

Alfred Arnold Publishers · Die Bundesarchiv für Israel · Israel

התזכיר על רכישת קרקע בכפר גרמק שליד נבטיה, 1909

VI

— מקום הורל —

שני נתיבים עוברים דרך אחוזה א' (אחד ישראל גם בקלל) ומקיים שני שוטרי האחוזה ומשן מטיבל אחר אמצע ההשקעה באכונות יש בהם אים מכבדי להשקות אות כל האבאה.

VII

— המ ב ר —

ב) יש על אחוזה א' טחנה של אים העובדת במשק כל השנה (בחלק עובדים שם אנני ריחים) ומחוץ יש לה עבודה ב) יש עשרים בתי אכרים על האבאה ושמנים לאחוזה.

VIII

— הכנסות האחוזה —

בעמן ההנה נמסרה האחוזה לשלשה אריסים, האכנסים לבעל האחוזה הם נקי עשרים אלף הפעיק לשנה.

IX

— עלב האחוזה עלב המשקיי והמבנים —

אחוזה א' שרתה למשלחת פלבנון, כלומר לדבטונאים ומשן פה כל אנני המנשאל הנמלאים על דרכן באחוזה אל אבמנן אמרפי שגם הוא נמצאת בורל ישראל. ו) אמן פה כל קושי בהשגת קישרים ומשמן לבנון ארמה. ב) יכולים לקנות אנשה פרטים על שמותיהם ג) והעיקר כי לו בריבים לשלם פה אות המשר". יש רק תשלום הנכסן" בדרך 1000-1500 פרנק לשנה.

X

— הכנסות ומצרות שונות —

נמבאמה לנו אות היא המאה המיבה במשק שיש לה כ"כ הרבה מלות טובות אל פי שבנה בלוש. היה אמן שהפלו לקנות אחוזה א' בשבל הבן רוטשילד ומקבל אות בדמה 800 אלפים פרנק, אך בגל האחוזה לא כלה ב' לעברה, כפני שהנהו מאר גדול ויש לו הכנסה נקיה מאחוזתו אשר בלבנון אמר מאות אלפים פרנק בשנה עם מחיה אמן לו בלבד לעברה. מלבד האות שמרה הנהו הפלל לבחלף את אחוזת אות בחמרה אמר קרובה על אמרפי מקום מושבו פאשרי, יש לנו הבטחות טובה לקנות אותה.

XI

— מקום האחוזה ושוויה —

בעל האחוזה חפלל בדמה 800 אלפים פר'. סכום זה אלה שמונים (80) פר' הבונים אלבה המשר (מיגנלנל) מקום מושבו פאשרי, יש לנו הבטחות טובה לקנות אותה.

INFORMATIONSBUREAU

לשכת מודיעין

Beyrouth le ... 190

ביירות יום לחדש חרס'

לגם אחר הזיכר תקלן אחיר כל דבוים). ברוכים יגתל להדיר, כי רבלי הבים אלה אחר נגה שבאחוגה ולאחר בלבנון בתקלט בטות בתקלות הדראים אלה הלין, הם מלאת כלה הבנסים גם לא היקר נגם לא הסנים הגבול הנבדש אשלט קנתה. ואחשרים יגל כי לאו הו מרבדים אחר הדרים הלגל בוכפני ראובה מתקנים ואחבאים כאו בזאבלגה, הוחה יכלה אחוגה גו להכנים דבר 8% לגה. אלבה אה שוכלים לגלאת בידר הלאונים הגלגלו בגבה הגל מאלאת קל; סנטוריות ובבלאה לגם.

XII

— סלק בדר —

אגנל דלגל כל אה שהה ביכלתל. ברגל ואקרגל דר כאה גבדל אגדה, נסגל גל אבדון הגל (הגלש כיר שאה אפר) ולגל דאו קאלו ואגן, ולל אחרי כל גלה הלו יגן גל מלאחים לבדר ולל אה שבתגל פה, הוא כבי אה שאסר לגל בגל הגאוגה. אל לגאות גם חפלים אחם להאגגן בבדר ברוכים אחם, לשלח אבדים ולגבינלאים להתאקות גל כל הבכרים הגלאגנים לגל.

ביכלאה. כו' ניסן. תרפ"ג

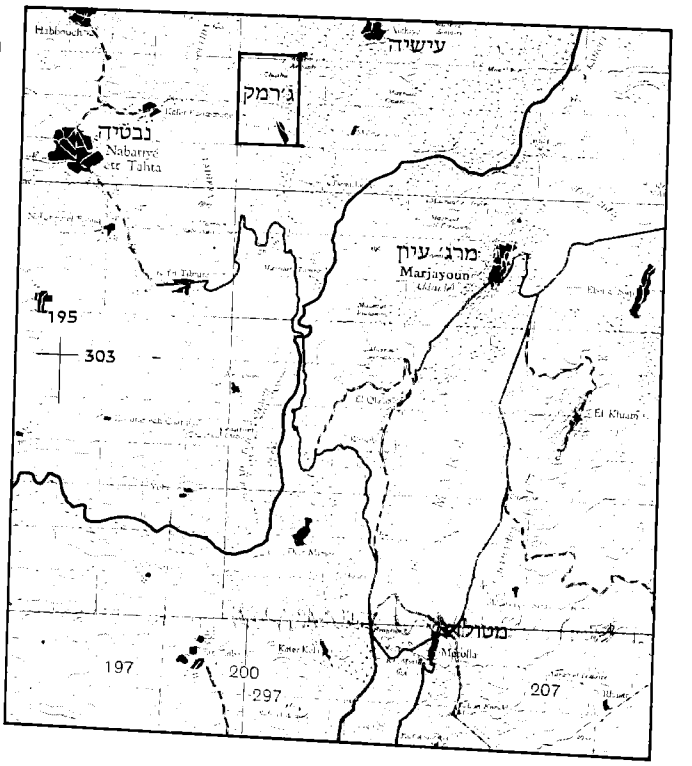

מפת האזור